

Дафинка Тодорова
Димитър Коцев

**Език
на
моите
деди**



ПРЕДИ ДА РАЗТВОРИТЕ ТАЗИ КНИГА

Езикът, това чудо на природата, дарен на човека, за да осъществи хилядолетната си културна мисия, е оставил безсмъртни паметници от миналото. Благодарение на него ние разчитаме в Омуртаговия надпис, който в 821 г. вдълбава в камъка философски максими, доживели до ден днешен:

*„Човек и добре да живее,
умира и друг се ражда,
Нека роденият по-късно,
като гледа този надпис
да си спомни за оногова,
който го е направил...“*

В колона от IX век кан Омуртаг (814-831 г.) ни препраща размисъл за преходния свят, в който дори той, владетелят, е временен, но езикът - вечен.

Не случайно започвам с тези уводни думи. Преди читателят да разгърне книгата на Дафинка Тодорова и Димитър Коцев, бих желал да напомня за каменните послания около Мадарския конник, за колоната на кан Крум от Силистра, на кан Персиян от Филипи, за граничния надпис от времето на Симеон, за надгробната плоча на Чергобиля Мостич - паметник за съединението на етносите на древните българи и славяни, за оловния печат с надпис на Тервел, за сребърната чаша - с послание в дъното - на княз Сибин, за златния пръстен - печат на Калоян. Какво бихме знаели за всеки от тях без езикът?

Дафинка Тодорова и Димитър Коцев са посветили многогодишни усилия, за да съхранят, съберат и систематизират езика на прадедите си от Скравена. Не само това, те тълкуват тайните му, твърде често невидими за обектовения читател. Предлагат характеристики за особеностите му. Заедно с всичко това публикуват народни творби, стародавни песни и приказки, а също така и някои обичаи. С изключителна стойност е че точно така, както изисква научния канон, под тях са отбелязали онези скравенци, от които са записани - ценен извор както

за характеристиката им, така и като документ на сигурната автентичност.

Още с разгръщането на първите страници читателят ще се убеди, че книгата се чете почти като „роман за езика“ - увлекателно и естествено, тъй като авторите ни дават именно „ключът“ на тайната към него. Включена е част и за „баяния“, за уроци - за крава, за страх, за рана, записи на народната медицина от времена, когато само тя е помагала на българина. Билките, магическите заклинания и вярата са му давали надежда за оцеляването - както по времето на смъртоносни епидемии, така и в кланетата в епохата на робството.

Авторите показват и още нещо - приемственост между поколенията. Димитър Коцев, дълги години е учител и директор на скравенското училище. Дафинка Тодорова е негова ученичка, а по-късно учителка и директор на същото училище. Продължителната им работа в родното село е дала възможност за задълбочено вникване в живота и езика на скравенци, да проведат изследване и систематизирайки го, сполучливо да ни го поднесат в тази книга.

Накрая още веднъж ще подчертая, че въпреки своята изключителна стойност, книгата в никакъв случай не е предназначена само за специалисти. Точно обратното, читателят се среща с говора и писмеността на своите прадеди и присъства чрез словото на техните празници - Топене на пръстените, Бабин ден, Трифон Зарезан, Прощка, сватба, раждане и др., защото и на тях скравенци са се събирали, за да разменят мисли за вярата си в утрешния ден. Това е езикът, на който е посрещан Апостола в Скравена и са се пели песните от стародавно време. На този език на 3 юни 1876 г. чорбаджи Георги Стаменов измолва от освирепелите турци донесените в селото отрязани глави на Ботевите четници. Особено днес България има нужда от подобни проучвания. За да укрепват вярата му и за да му напомнят, че земята, на която живеем, е вечна. И за да може българинът да запази, както своя стоицизъм, така и историческата си памет за идущите дни.

ГЕОРГИ ТАХОВ
писател и публицист
Зам. председател на Общобългарския
комитет „Васил Лески“

УВОД

В Скравена досега не е правено цялостно изследване в езиково, фолклорно и етнографско отношение. Има отделни публикации и разработки, които частично засягат проблемите. Цenen принос за изясняване говора на населението в Ботевградския край е изследването на Георги Попиванов „Орханбийския говор“, издадено през 1930 г., но той се основава предимно на диалектния говор на с. Трудовец, тогава с. Лъжане. На пръв поглед говорът в двете села си прилича, но има и съществени разлики.

В „Диалектна панорама на Софийски окръг“ проф. Стоян Стоянов пише, че диалектът е разновидност на общонародния език, която е териториално ограничена и се отличава от другите диалекти и от книжовния език поради особености.

Настоящият труд има за цел именно да изясни тези особености в говора на жителите на село Скравена, както и богатото народно творчество, съхранено за поколенията до наши дни, да събуди интереса на хората, за да не позволим да настъпи забравата.

Като изхождаме от стремежа да запазим голямото езиково богатство на скравенци, според нас, успяхме да разкрием най-характерните особености на говора, да илюстрираме с примери, да предложим записани песни, приказки, спомени, названия на местности в техния чист вид. Според нас литературната им обработка на съвременен български език може да бъде дело на следващ етап. Сега се стремяхме всичко да бъде в автентичния му вид. Интерес представлява богатият речник, както и снимковия материал. Обичаите сме представили без да променяме каквато и да е част от разказаното ни от онези, които се отзоваха на нашата покана, за което искрено им благодарим.

Ние не твърдим, че записаните песни и приказки в този им вид са чисто скравенски по произход и ползвани само в това село. В различни варианти могат да се срещнат и другаде, но твърдо сме убедени, че те са характерни за нашето село в края на XIX и първата половина на XX век. Ето защо смятаме, че записани на диалектен говор, могат да представляват интерес за всички.

Настоящият труд е опит да се събере известното досега, за да се систематизира и поднесе на езиковеди, на любители на народното творчество и на скравенци, да се насърчи продължаването на събирателската работа, докато все още всичко не е забравено. Изследването не претендира за пълнота. В него могат да бъдат включени още особености и многобройни примери за говора, както и за записани песни, умотворения, приказки, спомени и др. Същинската езиковедска част от книгата е дело на Дафинка Тодорова.

Извакваме убеденост, че предоставеното изследване ще представлява интерес както за специалисти-езиковеди, така и за всички любители на народния говор, обичаи и народното творчество и за онези, които горещо обичат родния си край и българския народ.

Изследването поднасяме в самостоятелно оформени части: говор, лични имена на хора и топонимия, фолклор, спомени, обичаи, речник и снимки.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Преди да отворите тази книга	6
2. Увод	8
3. Говорът	10
4. Лични имена на хора и топонимия	41
5. Фолклор:	52
а) песни	52
б) приказки	74
в) спомени	82
г) баяния	86
д) залъгалки	90
6. Обичаи	92
7. Речник	104
8. Фразеологични съчетания	134
9. Използвана литература	137
10. Приложение	138
11. Преди да затвориш последната страница	147